

VIII. MATHEMA KONFERENCIA

Saját | Idegen

2021. június 4-5.

ELTE BTK Görög és Latin Tanszék

PROGRAM

2021. JÚNIUS 4. PÉNTEK

9.00 megnyitó (Ferenczi Attila)

9.15–10.00 plenáris előadás – Sz. Kristóf Ildikó: *Homo sylvanus, lamia venefica*
– Ókori másság-sztereotípiák és a kutatás antropológiai perspektívái

10.00–10.20 szünet

I. szekció | Görögség – kultúra és politika (elnök: Bajnok Dániel)

10.20–10.40 Seres Dániel: Mások nevében magunkért – Démosthenés korai külpolitikája

10.40–11.00 Kardos Laura: Az antik nevelés és az identitásreprezentációk kapcsolatának vizsgálata az európai kultúra bölcsőjében

11.00–11.20 Szebehleczy Borbála: Görög tudósként Magyarországon – Georgios Zaviras és a magyarok

11.20–11.40 vita

11.40–12.00 szünet

II. szekció | Jog, nyelv, filológia (elnök: Odrobina László)

12.00–12.20 Lengyel Rita – Karácsony Dávid: Liber Singularis Regularum – Pszeudoulpianusi fragmentumok

12.20–12.40 Török Ábel: Marguerite de Nully örökösödési perének filológiai vizsgálata

12.40–13.00 Szlovicsák Béla: A semlegesnem leépülésének problémája a vulgáris latinban a feliratos források tükrében

13.00–13.20 vita

13.20–14.30 ebédszünet

III. szekció | Antikvitásrecepció (elnök: Pataki Elvira)

14.30–14.50 Máté Gabriella Zita: Egy posztmodern *katabasis* – Bodor Ádám: *Sinistra körzet*

14.50–15.10 Ferencz-Fehér Dorottya: Poseidontól Neptunusig, avagy miről árulkodnak a szobrok Nádasdy Ádám szövegeiben?

15.10–15.30 Kerti Anna Emese: *Próbarepülés Ikária felett* – Daedalus és Icarus a kortárs magyar költészetben

15.30–15.50 vita

15.50–16.00 szünet

16.00–16.20 Kárpáti Bernadett: Emlékezet, elégia, epitáfium – Anne Carson *Nox* című kötetéről

16.20–16.40 Rálik Alexandra: Kelet-európai *Keservek*

16.40–16.55 vita

17.00 az első nap zárása

2021. JÚNIUS 5. SZOMBAT

IV. szekció | Filozófia és vallástudomány (elnök: Bárány István)

9.00–9.20 Héthelyi Máté: Saját és idegen a korai sztoikus morálfilozófiában

9.20–9.40 Kovács Dániel Attila: Az etikai cselekvés lehetősége Plótinus filozófiájában

9.40–10.00 Egyed Attila: A görög misztériumkultuszok újragondolása

10.00–10.20 vita

10.20–10.40 szünet

V. szekció | Római irodalom – interpretáció és kommentár (elnök: Acél Zsolt)

10.40–11.00 Santavecza Anita: Az erőszaktevés a „szél-istennek amúgyis régi szokása”
– Az erőszak mint „saját” Boreas ovidiusi történetében

11.00–11.20 Magdus Tamás: *rus amat et ramos felicia poma ferentes* – Ki tépheti le Pomona almáját?

11.20–11.40 Dobos Barna: Saját és idegen alakváltozatai Ovidius *Remedia amoris*ában

11.40–12.00 vita

12.00–12.10 szünet

12.10–12.30 Somfai Péter: Az Argo-mítosz catullusi visszhangjai Vergilius IV. *eclogájában* és az *Aeneis* VIII. énekében

12.30–12.50 Juhász Daniella: A Nisus és Euryalus-epizód a kommentárhagyományban

12.50–13.05 vita

13.05 a konferencia zárása (Bolonyai Gábor)

Seres Dániel (ELTE BTK): Mások nevében magunkért – Démosthenés korai külpolitikája

Démosthenés *A megalopolisiak érdekében* és *A rhodosiak szabadságáról* tartott beszédeiben arra a gondolatmenetre fűzi fel érveit, hogy egy esetleges athéni beavatkozás mindkét esetben a város érdekeit szolgálná. Olyan magasztos szempontok hangzanak el érvelésében, mint demokrácia és oligarchia szembeállítása, amely „küzdelemben” Athén mindig a demokrácia őreként jelenik meg vagy az elesetteket gyámolító Athén mítosza. Mi a valóságtartalma ezeknek az állításoknak a Kr. e. IV. század közepén? Miként egyeztethetők össze Athén külpolitikai törekvéseivel? Mennyire reálisak Démosthenés javaslatai? Előadásomban ezekre a kérdésekre keresem a választ.

Kardos Laura (ELTE BDPK): Az antik nevelés és az identitásrepresentációk kapcsolatának vizsgálata az európai kultúra bölcsőjében

Időszérű-e a 21. században az ókori népek oktatásával, nevelésével és identitásrepresentációjával foglalkozni? Ha abból indulunk ki, hogy az ókori kultúrákban megtaláljuk a mai helyes nevelési törekvések gyökereit, és ehhez hozzátesszük, hogy ezek ismerete rávilágíthat olyan dolgokra is, amiket ma már nevelési „hibáknak” titulálunk, akkor a válasz mindenképpen egy határozott „igen”. Az antik görög identitás vizsgálata azonban rendkívül bonyolult, hiszen ebben az esetben ez a fogalom eltér attól, ahogyan ma viszonyulunk hozzá. Az európai kultúra bölcsőjében, az antik nevelés idején a görögök identitása kulturális és politikai, semmint etnikai vagy nemzeti alapon szerveződött. Mindemellett ezen időszak főként korai szakaszáról viszonylag keveset tudunk a pedagógiai gyakorlat szempontjából, a spártai, az athéni és a hellenisztikus nevelésről viszont annál többet. Érdeemes tehát ezeket a korabeli filozófusok gondolataiba ágyazva vizsgálni, összehasonlítani a görög identitásrepresentációkkal, majd szembeállítani a sajátot és az idegent: a görögöt más ókori kultúrák gyakorlatával – előadásomban erre törekszem.

Szebehleczy Borbála (ELTE BTK): Görög tudósként Magyarországon – Georgios Zaviras és a magyarok

Georgios Zaviras (Siatista 1744 – Szabadszállás 1804), a Habsburg Birodalom területén kialakult görög diaszpóra szellemi tevékenységének kiváló képviselője 1760 körül érkezett kereskedősegédként Magyarországra. Üzleti tevékenységét megélhetési forrásnak tekintette, életének központjában a tudomány és a könyv szeretete állt. Páratlan nyelvtudása segítségével az akkori művelt világ minden szellemi termékéhez hozzáférhetett, teljes vagyonát pedig felbecsülhetetlen értékű könyvtárára költötte, majd végül szegénységben halt meg Szabadszálláson. Életműve mintegy negyven teológiai, történelmi, irodalmi, nyelvészeti témájú írásból és fordításból áll, melyek legfőbb célja a diaszpórában élő görög nemzet felvilágosítása és az ifjúság nevelése volt. Könyvtárát a pesti görög egyházközségre hagyta, ahonnan kalandos úton kézíratainak nagy része Kecskemétre és Szentendrére került, kisebb része pedig elveszett vagy lappang.

Előadásomban a fellelhető kéziratok alapján Georgios Zaviras magyar kötődését és görög patriotizmusát vizsgálom meg, és bemutatom a magyar felvilágosult gondolkodás hatását Zaviras műveire. A Szentendrei Szerb Egyházi Múzeum és a Kecskeméti Ortodox Egyházművészeti Gyűjtemény anyaga segítségével kísérletet teszek Zaviras könyvtárának és olvasmányainak rekonstrukciójára. Az előadást Zaviras egyedülálló, újjörög nyelven írt magyar témájú történelmi, politikai és nyelvészeti témájú műveinek elemzésével zárom.

Lengyel Rita – Karácsony Dávid (PPKE JÁK, ELTE BTK): Liber Singularis Regularum – Pszeudo-ulpianusi fragmentumok

Jelen előadás egy négyéves kutatómunka eredményét dolgozza fel, amely megkísérli gazdagítani a római jog magyar nyelvre lefordított forrásainak körét azzal, hogy a hagyomány által Ulpianusnak tulajdonított Liber Singularis Regularum legfrissebb forráskritikai szövegén alapulva nyújtja át az olvasónak a római jog egy igen fontos gyűjteményének első teljes, önálló magyar fordítását. Maga a szöveg vegyesen tartalmaz joganyagot a személyi, családi, dologi és öröklési jog területéről, könnyű nyelvezete és magyarázatai alkalmassá teszik arra, hogy a római jogban kevésbé jártas érdeklődő olvasók is átfogó képet kapjanak a római jog császárkori állapotáról.

Célunk az volt, hogy a latinról magyar nyelvre fordítás által széleskörűen elérhetővé tegyük az akadémiai közönségen túl a joghallgatók számára is az eredeti szöveget és fordítói munkánk eredményét Ulpianus művének klasszika-filológiai és római jogi szempontú elemzése által. Az előadás a Liber Singularis Regularum öröklési jogi vonatkozású fejezeteit tekinti át, az ezekből kiválasztott töredékek fordítását kommentár elkészítésével igyekeztünk érthetőbbé tenni, illetve megmagyarázni. Nemcsak filológiai elemzés alá vetettük az egyes töredékeket, hanem a jogi szempontok érvényesülése mellett ókori görög és latin források bevonásával kulturális, vallási és politikai térben is elhelyeztük őket. Az előadásban a hat öröklési tárgyú fejezet egy-egy fragmentumát fogjuk kiemelni, ezek mentén mutatjuk be a római jogi primér források fordításának sajátosságait, bemutatjuk a kéziratot, valamint megvizsgáljuk a szöveg kohézióját. Az előadás központi kérdése a szerzőség, ahol saját és idegen problémaköre igen relevánssá válik. Idegen szerzők, betoldások és gondolatok keveredtek egymással, évszázadokon keresztül egymásra halmozódott jelentésrétegek várnak szétszalazásra, saját és idegen stíluskeveredése teszi bizonytalanná a szöveg hitelességét.

Török Ábel (ELTE BTK): Marguerite de Nully örökösödési perének filológiai vizsgálata

Kutatásom tárgya a magyarok és a Magyar Királyság említései és szerepe a bizánci görög nyelven íródott *Moreai Krónikában*. A *Krónikában* kiemelt jelentőségű szereppel bírnak III. Béla dédunokái, a Saint-Omer fivérek, akik igen magas pozíciót foglaltak el a peloponnésosi frankok között. Az előadás során kutatásom egy kisebb egységét fogom ismertetni a *Krónika* azon részletére összpontosítva, amelyben a szerző egy örökösödési vitát mutat be, amely szorosan összekapcsolódik III. Béla leszármazottainak nevével és sorsával. Marguerite de Nully, a magyar király dédunokájának újdonsült felesége nagybátyja kastélyát és birtokát követeli Achaia Fejedelemség hercegétől, aki elragadta tőle. A szakirodalomban egyetértés van abban, hogy a részlet párhuzamba hozható a *Liber Consuetudinum Imperii Romaniae* című moreai törvénykönyv (eredetileg ófrancia) szövegével, a részletes filológiai elemzés azonban az eddigi kutatásokból hiányzik. Előadásomban az elemzés során arra keresem a választ, milyen hűen tükrözi a *Krónika* ó- és újjörög közötti átmeneti, sajátosan vulgáris nyelvezete a korabeli törvények szövegét, és mennyiben változik meg mondatainak szerkezete, szóhasználata.

Szlovicsák Béla (ELTE BTK): A semlegesnem leépülésének problémája a vulgáris latinban a feliratos források tükrében

A latin nyelv ismert tulajdonsága a három nyelvtani nem megkülönböztetése. Ez a rendszer viszont az újlatin nyelvek megjelenésének idejére, illetve ezek korai változataiban meggyengül és eltűnik belőle a semlegesnem megkülönböztetése, így csak a hím- és a nőnem marad meg. Előadásomban ennek a változási folyamatnak a vulgáris latinban való megjelenését, illetve lezajlását szeretném bemutatni és leírni, a feliratos anyag felhasználásával.

Az általam vizsgált változást több fontos, a vulgáris latint leíró munka is bemutatja, viszont még az ezen összefoglalások alapjául szolgáló művek sem jellemzik kellő részletességgel ezt a változási folyamatot, különösen nem a feliratos anyag segítségével, holott ez kellő mennyiségű adattal szolgál ennek a nyelvi változási folyamatnak a leírásához. Ebből kifolyólag a téma kutatásához az eddig erre a célra még igénybe nem vett *Császárkori latin feliratok számítógépes nyelvtörténeti adatbázisát* használtam fel. A nemrendszer átalakulásának több olyan fontos kérdése is van, amelyek nem teljesen világosak a szakirodalom alapján. Ezek tisztázására előadásomban bemutatok több olyan jellemzőt is, amelyek eddig nem kerültek feltárássra, így ismeretlenek voltak a szakirodalomban. Ezután viszont lehetséges lesz a későbbi alaposabb feltárásuk is az újonnan bemutatott tulajdonságok alapján. Emellett a konferencia tematikájához illeszkedve előadásomban szeretnék kitérni arra, hogy a semlegesnem eltűnése hogyan játszhatott szerepet egyes földrajzi területek nyelvi elkülönülésében, továbbá, hogy esetlegesen milyen hatással lehettek az egyes nyelvi szubsztrátumok a nyelvtani nemi rendszer átalakulására.

Máté Gabriella Zita (ELTE BTK): Egy posztmodern *katabasis* – Bodor Ádám: *Sinistra körzet*

Az előadás azt járja körül Bodor Ádám *Sinistra körzet* című regényének vizsgálatán keresztül, hogyan képes kapcsolatot tartani a posztmodern irodalom a mítoszokkal, ez a kapcsolat a mítosz mely elemeit teszi reflektálttá és mindez milyen mítoszfelfogást implicál. Annak kiemelésével – Kerényi, Meletyinszkij, Frye és mások nyomán –, hogy a mítosz mindig egyszerre újra- és továbbbíródik, igen termékennyé válik ez a vizsgálat: a *Sinistra körzet* olyan módon idézi meg a *katabasis*-történeteket, hogy a sémát egyes elemeiben ismétli, mások révén pedig megbontja. A *katabasis* jellemző mozzanatainak áttekintése, konkrét hasonlóságok, párhuzamok és eltérések illusztrálása után az előadás arra is keresi a választ, milyen következményei vannak egy ilyesfajta stratégiának – megkerülhetetlen például Andrejre a *katabasis*-hősök felől tekinteni, akik élőként nyernek ideiglenes bebocsáttatást a halál szférájába. Szintén elengedhetetlen annak megfigyelése, hogyan válnak hangsúlyossá a határok, zárt és nyitott, emberhez és természetihez kapcsolódó terek és a főhős határátlépései ezek között – utóbbiak szempontjából a *katabasis*szal kapcsolatban álló egyéb szövegcsoporthoz is érdemes legalábbis érintőlegesen kitérni. A *Sinistra körzet* mítoszszerzői olvasása természetesen nem lehet képes önmagában rámutatni a mítosz és a posztmodern irodalom kapcsolatának minden fontos aspektusára, de körvonalazza ennek a kapcsolatnak egyes jegyeit és rámutat olyan vonásokra a mítosz posztmodern újraírásában, amelyek a későbbi vizsgálatok számára is gyümölcsözőek lehetnek.

Ferencz-Fehér Dorottya (SZTE BTK): Poseidóntól Neptunusig, avagy miről árulkodnak a szobrok Nádasdy Ádám szövegeiben?

Poseidón „háromágú szigonyával pillanatok alatt fel tudja korbácsolni a tengert, de egy szavával olyan csendessé is teheti, hogy »márványsima« felszínén végig is kocsizhatik”. De mi történik akkor, ha Poseidón immár Neptunusként, ráadásul a földre száműzve, egy édesvízzel megtöltött szökőkút kellős közepén kénytelen szobrozni az 1980-as évek Rómájában? Nádasdy Ádám *A szakállas Neptunjának* című novellájából kiderül, hogy nem csupán a hullámokat, hanem az érzékeket is képes felkorbácsolni „a kőfaszú Neptun, a buzik istene”. Előadásomban – elsődlegesen Kenneth James Dover kutatásai nyomán – megkísérlem röviden felvázolni, hogyan alakult és a különféle művészeti ágakon keresztül miképpen manifesztálódott az ókori görög és római társadalom homoszexualitáshoz való viszonya, és milyen pontokon kapcsolódik ehhez a hagyományhoz a kortárs magyar költészet egyik legkiemelkedőbb alkotója, Nádasdy Ádám, akinek szépirodalmi szövegeiben Csehy Zoltán értelmezése szerint „az antik szerelmi költészetből a közvetlen beszélés, a konkrét címzetthez való odafordulás intimitása” éppúgy központi szerephez jut, mint a „testiség és a nyelv konfliktusa”.

Kerti Anna Emese (ELTE BTK): *Próbarepülés Ikária felett* – Daedalus és Icarus a kortárs magyar költészetben

Daedalus és Icarus mítosza – a történetben rejlő termékeny feszültségeknek, az egyes részepizódok konfliktusaiban rejlő komplexitásnak, vagy akár a repülés sokrétű allegorikus potenciáljának köszönhetően – olyan hatóerővel bír, hogy a kortárs magyar költészetben belül is egy egész kötet (Jász Attila: *Daidaloszi napló*), egy-egy szöveg, vagy akár egy alkotásesztétikai esszé (Kovács András Ferenc: *Bevezetés a kábulatba*) szimbolikus bázisát jelentheti. Előadásomban azt vizsgálom, hogyan viszonyulnak ezek a kortárs lírai alkotások a mítoszhoz, annak antik irodalmi feldolgozásaihoz (Verg. *Aen.* VI. 14–33, Ov. *Ars am.* II. 21–98, *Met.* VIII. 152–235), illetve a recepciótörténet egyéb állomásaihoz annak sajátta tétéle során. Így például Orbán Ottó (*Ikarosz leérkezik*), Marno János (*Daidal*), Kovács András Ferenc (*Mágneses terek*) és Kiss Judit Ágnes (*Ikarosz*) költeményeibe a (szellem, az eszme, a vágy) szárnyalása és szabadsága (és potenciálisan ennek szakrális vonatkozásai) felől szüremkedik be a mítosz, de ez utóbbi kettő szerző, illetve Borbély Szilárd (*Ikarosz a lakótelepen*) esetében – ahogy Jász Attila számtalan művének esetében is – a lebegés, a zuhanás, a semmi, a pillanat motívumai is kiemelten fontosak lesznek. Megjelenik azonban egy másik megközelítésmód is Borbély vagy Marno egy-egy szövegében, ahol az apa és fiú kapcsolata tűnik centrálisnak, de csatlakozik az irányvonalhoz, jöllehet már egy univerzálisabb értelemben, a „tudós és költő” allegórián keresztül Hyross Ferenc (*ikarusz*, *ikarusz 2*), és szintén KAF, Borbély vagy Orbán verse is. Miközben pedig ezek a megközelítésmódok – az igen különböző lírai beszédmodok ellenére – egyes pontokon találkoznak nemcsak egymással, de a recepciótörténet rengeteg egyéb alkotásával is, addig egy-egy részlet, így például Hyross Ferenc vagy Borbély Szilárd költeményének azon vonulata, amely Icarus „boldogságát” nem a repülésben, hanem az élettől és a felnövéstől való megszabadulásban látja, egy egészen egyedülálló irányvonalat képvisel.

Kárpáti Bernadett (ELTE BTK): Emlékezet, elégia, epitáfium – Anne Carson *Nox* című kötetéről

Előadásomban a kanadai költő és klasszika-filológus, Anne Carson *Nox* című kötetét (2010) mutatom be, mely a szerző bevallása szerint azon füzetének a facsimiléje, amelyet fivére, Michael halálakor készített. E füzet a napló és a *scrapbook* (újságkivágásos könyv) műfaji találkozásában olvasható, ugyanakkor egy filológiai-fordítási munka is: Catullus 101. *carmene* szubjektív szótárazását és fordítását, fordításkísérletét követhetjük nyomon az olvasás előrehaladtával. A kötet értelmezésekor a *saját* és *idegen*, vagy még inkább a *saját* és *másik* nézőpontja megkerülhetetlennek látszik, már csak témája, a gyászfeldolgozás okán is. E nézőpontot a kötet három aspektusának bemutatása és értelmezése során alkalmazom. Az első az emlékezés és a felejtés dialektikájának kérdése, amely egyszerre jelenti a személyes emlékezést (az elvesztett fivérre való megemlékezést, az emlékek összegyűjtésének és archiválásának késztetését), illetve az irodalmi emlékezetet, amely a catullusi intertextuális kapcsolatban nyilvánul meg a leginkább. Másodikként a műfaj témakörét érintem – a szerző és a műről szóló szakirodalom rendre elégiaaként vagy epitáfiumként hivatkozik a *Noxra* –, minthogy a (modern) elégia alapvető dilemmája, hogy mit kezdhetünk azzal, hogy a másik halála és az amiatt érzett gyász voltaképpen az elégikus én megszólalásának előfeltétele. Végezetül bemutatom a kötetben megjelenő filológiai munkát és fordítási folyamatot, amelyben az idegen (és holt) nyelvről való fordítás és a szövegen végzett filológiai munka (kommentálás, értelmezés) párhuzamos folyamatként tételeződik a testvér alakjának és múltjának megragadási kísérletével. Ebben az összefüggésben az idegenség, a megismerés lehetősége-lehetetlensége a kötet egyik kulcskérdése, mely éppen a testvér, az egyik legközelebbi hozzátartozó kapcsán merül föl.

Rálik Alexandra (SZTE BTK): Kelet-európai *Keservek*

Oszip Mandelstam, a XX. századi túrt-tiltott orosz líra kultikussá vált költője 1922-ben jelentette meg második verseskötetét *Tristia* címmel. A mű ovidiusi címét fejtegetve azonban többszörös csavarba ütközünk: a költő feleségének visszaemlékezéseiből kiderül, hogy a címet sem Mandelstam, hanem Kuzmin, a költő közeli íróbarátja adta, ahogy a szövegek összeválogatása is „véletlenszerű, az került bele nagy összevisszaságban, amit a kiadó a szerző tudta nélkül külföldre vitt”. Természetesen az Ovidius-recepció kutatói számára így sem vált érdektelenné a mű, hiszen a versek több ponton is nyíltan kapcsolódnak a klasszikus szöveghagyományhoz.

Kutatásom középpontjában mégsem pusztán az említett kötet áll. A fizikai és egzisztenciális száműzetést csak jóval a könyve megjelenése után elszenvedő Mandelstam sorsa ugyanis nemcsak saját életművének befogadástörténetére nyomta rá bélyegét, hanem véleményem szerint a később „orosz kulturális kóddal” átítatódott kelet-európai kortárs lírára is markáns hatást gyakorolt. Az idegen tér, nyelv és szöveg sajátta válásának, illetve a sajáttól, az otthontól való elidegenedésnek egyik speciális példajaként értelmezhetőek a magyar lírában az 1990-es évektől felbukkanó „oroszversek”, mint például a Sztjepan Pehotnij bőrbe bújó Baka István vagy Király László Nyezvanov-versei. Hipotézisem szerint azonban ez a jelenség nem egyedi hungarikum, hanem valamiféleképp rezonál a (közép-)kelet-európai térség egészének változásaira. A vizsgálatot éppen ezért a kortárs lengyel líra, Jarosław Marek Rymkiewicz és a nemrégiben elhunyt Adam Zagajewski szövegei felé tágítom, amelyek épp az ovidiusi-mandelstami hagyományokból építkezve hozzák létre a magyar „oroszversekre” rímelő lírai hangjukat. Előadásomban azt vizsgálom, hogyan aktiválják és formálják ezek a nem egészen magyar-lengyel, de nem is egészen orosz fiktív lírai alteregók a száműzött költő archetipusát.

Héthelyi Máté (ELTE Trefort Ágoston Gyakorlóiskola): Saját és idegen a korai sztoikus morálfilozófiában

A sztoikus filozófiában nagy jelentőséggel bír az ún. *oikeiós*. Ez azt jelenti, hogy minden élőlény, természeténél fogva, ragaszkodik (sajátjának tekinti) azokat a dolgokat, melyek állapota megmaradását szolgálják, míg az ezzel ellentétes dolgokat elkerüli (idegennek tekinti). Mivel az *oikeiós* minden élőlényenél megtalálható, ezért alapvetően nem tekinthető racionálisnak. Az ember fejlődése során azonban eljön egy olyan pillanat, amikor racionális lényvé válik, ennek következtében pedig egyfajta racionális *oikeiós* alakul ki benne. Ez a racionális *oikeiós* az, ami az ismeretszerzésre készítet és a megszerzett ismeretek megőrzésére való törekvést kialakítja. Másfelől a racionális *oikeiós* fejleszthető odáig, hogy az ember előbb a természet szerinti dolgokat tekintse sajátjának és az ezzel ellentéteseket idegennek, később pedig az erény szerinti életre törekedjék, és egyedül az erényt tekintse sajátjának, a bűnt pedig idegennek. A racionális *oikeiós* kialakulása és alakulása viszont alapvetően megváltoztatja azt a módot, ahogyan a sajátához és az idegenhez kezdetben, a még irracionális állapotban, az emberi lény viszonyult. Előadásomban azt vizsgálom meg, hogy pontosan mit is jelent ez a változás a saját és idegen vonatkozásában, illetve, hogy mi is az az alapvető vonás, ami az *oikeiós* különböző szintjen végig megmarad, és ami lehetővé teszi az *oikeiós* egyfajta folyamatosságát, és végső soron alakíthatóságát is.

Kovács Dániel Attila (ELTE BTK): Az etikai cselekvés lehetősége Plótinus filozófiájában

Egy a mai napig elterjedt értelmezés szerint Plótinus és általában az újplatonisták filozófiája teljességgel nélkülözi a hagyományos értelemben vett etikát, amelynek tárgya az interperszonális viszonyainkban megnyilvánuló helyes és helytelen viselkedés, amennyiben filozófiájuk gyakorlati oldala kimerül a saját lelkünk tökéletesítésére, illetve az a teoretikus kontempláció gyakorlására vonatkozó felszólításokban (Dillon 1996). Ezt az interpretációt többen is joggal megkérdőjelezték. Hogy csak néhány példát említsek, Bene (2013) amellett érvel, hogy Plótinus etikai tanítását elsősorban metafizikájából olvashatjuk ki, Remes (2006) pedig arra hívja fel figyelmet, hogy mivel az intelligibilis világban minden lélek egységet alkot, a teoretikus orientáció nem áll ellentétben az embertársainkkal való törődéssel, hanem egyenesen ösztönöz erre.

Előadásomban a fenti problémát más oldalról, az autonóm cselekvés plótinosi tárgyalásának irányából közelítem meg. A VI. 8 „Az egy akaratáról és szabadságáról” értekezés első hat fejezetében Plótinus az autonóm emberi cselekvés lehetőségét a „tőlünk függ” (*eph’ hémín*) fogalmát elemezve vizsgálja. A jelenleg elterjedt értelmezések szerint a vizsgálat negatív eredménnyel zárul, amennyiben a cselekvés egyáltalán nem, vagy csak másodlagos értelemben lehet szabad, mivel az autonómia szférája a teoretikus tevékenységre korlátozódik. Ezzel szemben amellett érvelek, hogy Plótinus a cselekvés autonómiájának három fokát különbözteti meg. (1) A nem racionálisan motivált cselekvések egyáltalán nem szabadok. (2) Azon cselekvések, melyeknek célját egy adott szituáció diszkurzív-racionális mérlegeléséből merítjük, másodlagos értelemben szabadok. (3) Azok a cselekvések, melyeknek célját az intellektuális kontemplációból merítjük, teljes autonómiával bírnak. Plótinus álláspontjának fenti rekonstrukciójából az következik, hogy a teoretikus kontempláció ismét csak nem alternatívája, hanem előfeltétele bármely etikailag releváns praktikus cselekvésnek. Amennyiben ugyanis cselekvésünket nem az intelligibilis világ örök igazságai határozzák meg, autonóm cselekvők helyett a körülmények pusztá játékszerévé válunk.

Egyed Attila (ELTE BTK): A görög misztériumkultuszok újragondolása

Előadásom két szinten kapcsolódik a saját-idegen kettősség témájához. Először a misztériumkultuszokról kialakított 20. századi és kurrens paradigmák kritikáját fogalmazom meg, melyek véleményem szerint túlságosan befolyásoltak a korai antropológiai terepmunkák által. A kulturális- vagy szociálantropológiát mint tudományágat a gyarmatosítás hozta létre. Ezen terepmunkák alapvető célja az ipari forradalom és a szociáldarwinizmus bűvkörében élő „civilizált” polgárok és a gyarmatokon élő kezdetleges „primitívek” közötti viszonyok feltérképezése volt. A „bennünk élő vadember” gondolata kulturális divattá nőtte ki magát, és ezáltal más tudományterületekre is kihatott. A 19. századi romantikus görögségkép után a 20. századi paradigmák az irracionálist, az eksztatikust, a vad és idegen görögséget hangsúlyozták, és a misztériumkultuszok esetében ezek a gondolatok a mai napig meghatározók maradtak. Érvelésemben bemutatom, hogy ez a nézet – kulturális befolyásoltsága mellett – főképp az irodalmi és képi ábrázolásokra épít, míg a szóhasználat, meg bizonyos epigráfiai és papirológiai források jól szervezett, szigorúan szabályozott, egyszerű cselekvésekre épülő rituális forgatókönyvekről tanúskodnak.

Előadásom második részében egy új értelmezés alapjait fogom felvázolni. Három viselkedési forma példáján keresztül bemutatom, hogyan lehetséges egyszerű testi cselekvések és a hozzájuk kapcsolódó szimbolikus analógiák eredményeképp is „rendkívüli élményt” tapasztalni. A posztkolonialista és a nem primitív-befolyásoltságú rítuselméletek ugyanis bebizonyították, hogy a rituális hatás legtöbbször egy kulturális konstrukció, és csak nagyon ritka esetekben egy eksztatikus, *kollektív pezség* eredménye. E viselkedési formákra alapozva amellet fogok érvelni, hogy a misztériumkultuszok alapvetően újrakeretezési folyamatok voltak, melyek hatásai új kulturális reprezentációk elsajátítását jelentették.

Santaveczi Anita (ELTE BTK): Az erőszaktevés a „szél-istennek amúgyis régi szokása” – Az erőszak mint „saját” Boreas ovidiusi történetében

A kutatás Boreas ovidiusi történetének vizsgálatára vállalkozik a traumakutatás elméleti keretéből. A vizsgálat az ovidiusi történetet erőszak-narratívaként olvassa, amelynek középpontjában Boreas erőszaktevése és Orithyia áldozattá válása áll. Orithyia fiai, Zetes és Calais erőszakolásból született gyermekek, akik maguk is áldozatai az apa erőszaktevő tettének. A kortárs traumakutatás egyik kiemelkedő alakja Andrew Solomon, aki a *Far from the Tree* című könyvében foglalkozik az erőszakból született gyermekek pszichológiai fejlődésével. A kutatás során Solomon szövege felől és Elisa van Ee és Rolf J. Kleber tanulmányának (*Growing Up Under a Shadow: Key Issues in Research on and Treatment of Children Born of Rape*), illetve Christina Lamb *Our Bodies, Their Battlefield: What War Does to Women* című kötetének kontextusában vizsgálom Ovidius szövegét, amelyben Boreas erőszaktevése karakterének részeként, identitásának „sajátjaként” tételeződik fel. Boreas szerelemre gyúl Orithyia iránt, akit először szép, negédes szavakkal próbál elcsábítani, türelme azonban hamar elpárolog és haragra gerjed. Boreas úgy érzi, hogy a nő ellenállása, távolságtartása, visszautasító magatartása megszégyenítő helyzetbe juttatja. A narrátor szerint Boreas „szörnyű harag”-ja, szeszélyes viselkedése és temperamentuma a „szél-istennek amúgyis régi szokása” volt, tehát Boreas erőszakossága identitásának esszenciális sajátosságaként jelenik meg. Orithyia két gyereket szül a traumatikus aktus után, akiknek a felnevelése mellett dönt. A két fiú, Zetes és Calais szárnyaikat apjuktól, Boreastól örökölték, „minden más”-ban azonban Orithyia-ra hasonlítottak. A testvéreknek az apjukhoz való hasonlósága csupán fiatal felnőttkorukban mutatkozott meg, hiszen gyermekként nem szárnnal születtek és „[m]int a madárnak, csak később sarjadt ki a tolluk”. A kutatás a kortárs traumaelméletek felől közelít Ovidius szövege felé, amelyben az erőszaktevés, a viktimizáció és a saját/idegen reprezentációjának komplex módzatai figyelhetők meg.

Magdus Tamás (ELTE BTK): *rus amat et ramos felicia poma ferentes* –
Ki tépheti le Pomona almáját?

Ovidius *Metamorphoses* című munkájának egyik ritkán vizsgált szöveghelye a XIV. könyvben található Pomona és Vertumnus története. Első olvasatra egy igen szép szerelmi történetet olvashatunk, amelyben a vágyakozó Vertumnus próbálja fellobbantani Pomona szívében a szerelem lángját. A szakirodalom elfogadja azt, hogy ez egy itáliai idillben játszódó amatorikus történet, azonban Gentilcore vetette fel, hogy a dikció, a képek és a narratív stratégiák új értelmezéseket tesznek lehetővé a szöveghely vizsgálatakor. Meglátásom szerint Pomona és Vertumnus történetében három jelentős mozzanat van. Az egyik a jól elhatárolt, zárt kert motívuma, amelyből Pomona igyekezett kizárni a külvilág legvadabb teremtményeit, a férfiakat. Ehhez kapcsolódik egy másik fontos kérdés. Mi indokolja Vertumnus átváltozásait, és hogyan sikerül a különböző idegen alakok kinézetével bejutnia a kertbe, ezzel megsértve Pomona *pomeriumát*? A határátlépés, a van gennepi–turneri-relációban, egy fontos aktusnak számít, ugyanakkor a műben ez egyáltalán nem emelkedik ki, viszont az Ovidius által leírtak lehetővé teszik, hogy körüljárjuk ezt a problémát. A harmadik fontos momentum pedig Pomona almájának kérdése. Az alma szerepe nem kiemelkedő ebben a történetében, csak elszórtan találhatunk utalásokat rá, ugyanakkor az egész klasszikus antikvitásban egy igen fontos szexuális jelképként van jelen. A határok Pomona általi felhúzásának, Vertumnus alakváltásainak és a határok átlépésének egy célja van, az egyik oldalon az alma megvédése, a másik oldalon a megszerzése. Pomona és almájának helyzete tehát intratextuális visszhangot ad ennek a szöveghelynek és figyelmeztet bennünket annak valószínű kimenetelére.

Dobos Barna (ELTE BTK): Saját és idegen alakváltozatai Ovidius *Remedia amoris*ában

A fogalmi világ és azon belül az *ego* identitása a differenciák elkülönülő viszonyrendszerének köszönhetően tud egyáltalán létrejönni; az egyének mellett a kultúrák is a megtapasztalt, megismert vagy éppen nem ismert mindenkori másikkal, mindenkori idegenhez képest határozzák meg magukat. Előadásomban Ovidius *Remedia amoris* című költeménye kapcsán teszem fel azt a kérdést, hogy milyen ünnepek, szokások tekinthetők sajátoknak és melyek idegeneknek a római környezetben. Pontosabban: hogy az ovidiusi beszélő mit tekintett sajátoknak és idegeneknek, egyáltalán beszélhetünk-e, és ha igen, milyen mértékben e dichotómiáról a tárgyalt részben.

A kiválasztott és az előadás során a szoros olvasás jegyében elemzendő részben (*Rem. am.* 213–248) a költő újabb tanácsokkal látja el a szerelmi tébolyból szabadulni vágyó szerelme: hagyja el Rómát, menjen minél messzebb a csábítás forrásától, s ne törődjön semmilyen külső körülménnyel, legyen az a zsidók szombatja vagy az alliai csatára történő megemlékezés. A szöveg e két ünnepet helyezi egymás mellé, amivel a kulturális idegenség és ismerősség mellé a szövegek ismerőssége és idegensége is felmerül: a szombat felidézheti Horatius 1,9-es szatíráját, valamint az *Ars amatoriát* (I. 413–416), melyben szintén Allia mellett egy keleti ünnepet is említ. Egy idegen és egy saját szöveg rivalizálását és egybejátszását figyelhetjük meg. Előadásomban ezt a szövegek közötti játékot tárom fel, miközben nem mulasztom el felhívni a figyelmet arra, hogy Ovidius a tárgyalt részben is magáról a költészetről fogalmaz meg releváns észrevételeket a maga bujkáló és játékos módjában.

Somfai Péter (ELTE BTK): Az Argo-mítosz catullusi visszhangjai Vergilius IV. *eclogájában* és az *Aeneis* VIII. énekében

Előadásomban azt vizsgálom, hogy Vergilius IV. *eclogájának*, illetve az *Aeneis* VIII. énekének egyes szöveghelyei hogyan lépnek intertextuális párbeszédbe Catullus 64. *carmenének* az Argonauták mítoszt felidéző – és ennek megfelelően már eleve gazdag intertextuális háttérrel rendelkező – nyitányával. Vizsgálódásom azon jelenségre alapozva közelíti meg a szóban forgó intertextusokat, hogy úgy tűnik, az általam elemzendő vergiliusi passzusok tudatosan építkeznek az Argo azon catullusi megfogalmazására, amely szerint a hajó mint *textus* jelenik meg, felidézve a szövés-fonás témakörét. Másrészt, minthogy a 64. *carmen* és a szóban forgó vergiliusi szövegek Lucretius *De rerum naturájával* is intertextuális kapcsolatban állnak, célom, hogy a „catullusi” Argonauta-mítosz vergiliusi továbbélését Lucretius „szubverzív” hatásának a figyelembe vételével kövessem nyomon, mivel ez alapvetően új megvilágításba helyezheti az adott esetben jól ismert catullo-vergiliusi szövegek közötti kapcsolatokat. Előadásom a saját és idegen szövegek kapcsolatának vizsgálata révén illeszkedik a konferencia témájához.

Juhász Daniella (ELTE BTK): A Nisus és Euryalus-epizód a kommentárhagyományban

Az *Aeneis* IX. énekének Nisus és Euryalus-epizódját az értelmezői hagyományban a kezdetektől kitüntetett figyelem övezte. Nisus és Euryalus éjszakai expedíciójának és tragikus halálának értelmezése ennek köszönhetően sokféle interpretációt eredményezett, a központi kérdések megítélésében, az epizód megközelítésében eltérő vélemények alakultak ki. Értelmezték az epizódot önálló, zárt egységként, *epyllion*ként vagy éppen digresszióként, ami az eposz egészébe való illeszkedést, szerves kapcsolódást problematizálta, míg ezzel szemben mások elvetették az organikus egység követelményeinek alkalmazását az epizód interpretációjában. Előtérbe került a két ifjú harcos bátor vállalkozása nyomán az epikus hős mint egyén természete és viselkedése a vergiliusi eposzban. Mindezzel összefüggésben a Nisus és Euryalus-történet olvasatában kiemelt helyet kaptak a homérosi párhuzamok – a *Homerica comparatio* már az ókorban elkezdődött –: a IX. énekben Vergilius egy epizódba összevonva különböző jellegű cselekményeket és helyzeteket ábrázol, számos eltérő homérosi szöveghely visszhangja cseng a sorok között, ami újabb és újabb értelmezési irányokat nyit meg.

Az előadásban az eposz IX. énekében szereplő Nisus és Euryalus-történet értelmezésének hagyományozódását az antik és a modern kommentárok segítségével vizsgálom. Az értelmezések csomópontjaira fókuszálva, azok megjelenését, működését figyelem meg az exegetikai hagyományban. Elsősorban tehát az érdekel, hogyan kapcsolódnak egymáshoz Servius és Tiberius Donatus kommentárjai a modern kommentárokkal, mely ókori értelmezések, és hogyan kapnak helyet a modern szövegmagyarázatokban.